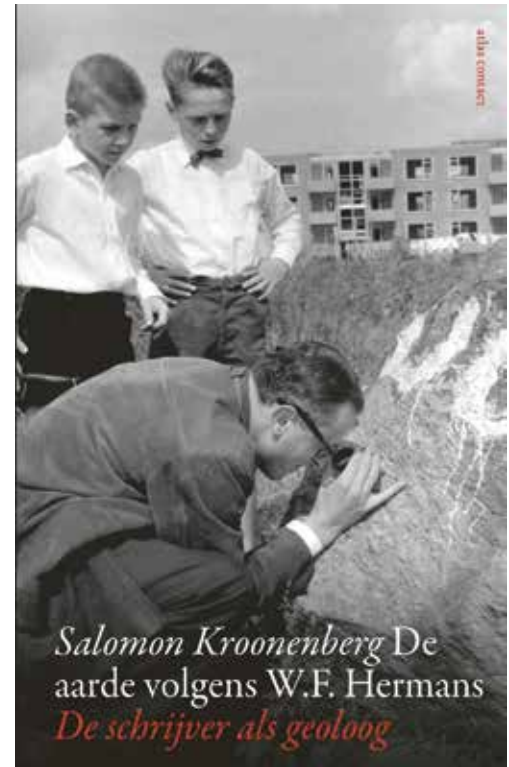


'De aarde volgens W.F. Hermans. De schrijver als geoloog' door Salomon Kroonenberg

Willem Frederik Hermans behoort tot de grootste Nederlandse schrijvers. Samen met Mulisch en Reve vormde hij de grote drie, zoals ik die leerde kennen op de middelbare school. Hij werd (en wordt) ook gekoesterd door de aardwetenschappelijke gemeenschap omdat hij opgeleid was als fysisch geograaf. Er is ook sprake van enige mystificatie door zijn nukkige gedrag, zoals in menig journalistiek schrijfsel aangehaald. Als gevolg van zijn grote statuur werd hij onderwerp van studie voor Neerlandici en andere letterkundigen. Salomon Kroonenberg constateerde dat de aardwetenschappelijke component in Hermans' werk weinig tot geen aandacht heeft gekregen van de taalwetenschappers en vult deze lacune nu zelf op met zijn boek getiteld 'De aarde volgens W.F. Hermans', met als subtitel 'De schrijver als geoloog'. De subtitel is meteen opvallend want Hermans is altijd officieel werkzaam geweest als fysisch geograaf. Hermans vond het onderscheid tussen fysieke geografie en geologie nogal kunstmatig en Kroonenberg vindt dat ook. Kroonenberg vindt mogelijk ook dat 'geoloog' beter bekt, wat voor een boek best belangrijk is. Zelf ben ik sinds mijn middelbare school een liefhebber van het werk van Hermans. Ik heb alle romans gelezen op de eerste roman 'Conserve' na, en ook allerlei meestal venijnige essays (zoals gebundeld onder veelzeggende titels als 'Mandarijnen op Zwavelzuur' en 'Het Sadistisch Universum'), interviewbundels en zijn fotobiografie. Hermans was namelijk ook een fervent fotograaf en het is dan ook geen verrassing dat allerlei foto's van Hermans in het boek terugkeren. Mijn omgeving weet ook van mijn enthousiasme: de roman 'Nooit

Meer Slapen' waarin de hoofdpersoon op zoek is naar meteorietinslagen in Noord-Noorwegen, kreeg ik als student van geologische vrienden, want dat hoort natuurlijk in de boekenkast van een geoloog te staan. Bij mijn laatste verjaardag gaven mijn zus en zwager (die in Hermans' voormalige werkplaats Groningen wonen) deel 20 van de Volledige Werken: 'Ongebundeld Werk 1934-1952'. Dit 1000 pagina's dikke boek moet ik nog lezen. Kroonenberg's boek las ik in het vliegtuig op en neer naar Cyprus voor een Europese projectbijeenkomst omtrent geologische opslag van radioactief afval. Nu ik dit schrijf schiet mij te binnen dat dit onderwerp ook wel een dankbaar onderwerp voor Hermans zou zijn als het gaat om 'moedwil en misverstand', zoals zijn eerste verhalenbundel heet. Kroonenbergs boek is opgedeeld in zeven hoofdstukken met elk een eigen thema. Het boek is anders dan gedacht: ik verwachtte dat Kroonenberg allerlei expliciete en impliciete, geologische verwijzingen zou aanhalen in Hermans' oeuvre zoals de bespreking in Trouw d.d. 13 januari bij mij suggereerde. Dat gebeurt wel, maar slechts mondjesmaat. En dat is waarschijnlijk maar goed ook, want dat zou het boek wellicht nogal saai maken. Nu is dat allerm minst het geval. Kroonenberg bespreekt de geologische handelingen van Hermans in de breedte zoals de boektitel ook zegt. Drie boeken van Hermans krijgen een centrale rol: Hermans' proefschrift, zijn handboek 'Erosie' uit 1961 en de roman 'Nooit Meer Slapen'. Daarnaast komen allerlei wetenswaardigheden die samenhangen met studiereizen, etc. aan bod. Kroonenberg schroomt hierbij niet om en passant op fou-



De aarde volgens W.F. Hermans. De schrijver als geoloog. Salomon Kroonenberg. 2023. Atlas Contact. Pp 272. ISBN 9789045049236 €29,99

Het boek is zeer lezenswaardig voor aardwetenschappers en zeker voor Hermans- liefhebbers

ten in andermands werk te wijzen. Hij is hiermee ook trouw aan Hermans. Ik heb het boek om drie redenen met plezier gelezen. In de eerste plaats om waar het over gaat: de duiding van Hermans als geoloog. Mooi is het stuk over de meteoriet die gevonden is in Finnmark, waar 'Nooit Meer Slapen' zich voornamelijk afspeelt, en waarvan een plakje al een eeuw in het bezit is van de universiteit van Groningen. Kroonenberg vraagt zich af of Hermans dit wist, want het ligt in depot. Het is jammer dat Kroonenberg niet onthult hoe hij dit te weten is gekomen. Het toont wel op mooie wijze de onderzoeksdrijf van Kroonenberg aan. En het voegt een dimensie toe aan de queeste naar meteorieten en hun inslagen in de roman 'Nooit Meer Slapen'. In het laatste hoofdstuk neemt Kroonenberg Hermans de maat als wetenschapper. Salomons oordeel is dat Hermans geen onderzoeker was, maar eerder een wetenschapsfilosoof. Ten tweede brengt Kroonenberg allerlei wetenswaardigheden omtrent de aardwetenschappelijke gemeenschap vanaf 1940 voor het voetlicht. Hij maakt daarbij dankbaar gebruik van zijn netwerk van gepensioneerde aardwetenschappers en weet zo allerlei interessante feiten en feitjes op papier te krijgen. Zo was ik verrast dat al in 1941 een vrouw, Jacoba Holt, tot hoogleraar in de fysische geografie was benoemd en toont een excursiefoto uit 1941 dat er toen dertien mannelijke studenten en negen vrouwelijke studenten op excursie waren (en een onherkenbare persoon). Interessante feiten binnen de huidige diversiteitsdiscussie. Kroonenberg etaleert op



Willem Frederik Hermans.

onderhoudende wijze zijn kennis door onderwerpen breder uit te werken dan alleen in het kader van Hermans als geoloog. Eén keer vergaloppeert Kroonenberg zich naar mijn mening. Aan het eind van hoofdstuk 5 'Erosie' haalt hij Hermans' onheilspellende toekomstvisie aan omtrent de uitputting van de aarde en het lot van de mens. Kroonenberg verkondigt vervolgens de boodschap dat het veel minder ernstig is geworden dan voorspeld door Hermans, en stelt dat bodemerosie door water vooral een probleem is in enkele tropische landen. Hij gebruikt hierbij een referentie uit 2017 (maar abusievelijk geciteerd als uit 2013). Hermans mag dan geen gelijk hebben gekregen, maar bodemerosie is ook wel degelijk een probleem in delen van Europa en krijgt navenant al jaren aandacht van o.a. de Europese Commissie, European Environmental Agency en Joint Research Centre (zie bijv. Panagos et al., Eur J Soil Sci. 2022;73:e13315; Fendrich et al., Geosci. Model Dev., 15, 7835-7857, 2022). Daarnaast voorspellen de aangehaalde auteurs in

een recentere studie dat erosie door water mondiaal zal toenemen in de 21^e eeuw (Borrelli et al., Scientific Data (2022) 9:406). Voor ons eigen vlakke land geldt bovendien dat bodemerosie de oorzaak is van de te hoge fosfaatbelasting van het oppervlaktewater, natuurlijk in combinatie met de overbemesting.

Ten derde passeren allerlei personen de revue die ik ook persoonlijk ken, dan wel heb gekend, of wier literatuur ik heb bestudeerd. Bijvoorbeeld Wim de Gans die wij als student pingo-Wim noemden, wat mooi terugslaat op Kroonenbergs discussie over pingo's, dooijsgaten en meteorietkraters in hoofdstuk 6 'Nooit Meer Slapen'. Het eerste deel van dit hoofdstuk heet niet voor niets 'Van de ronde meren des doods'. Zo is het boek ook in bepaalde mate een tijdsdocument voor de periode 1940 – 1995. Samenvattend is het boek zeer lezenswaardig voor aardwetenschappers en zeker voor de Hermans-liefhebbers zoals ik. Voor leken zal het soms inhoudelijk wat ver gaan. Hoofdstuk 3 over het proefschrift-onderzoek van Hermans in Luxemburg en de genese van penepains is toch wel in hoge mate voor de aardwetenschappelijke fijnproever.

Jasper Griffioen